Барбара Делаћ

НЕ МОЖЕШ НИ ДА НАСЛУТИШ ШТА ОНА МОЖЕ

(Јана Радичевић: *Ако кажем може постати истина*, Партизанска књига, Кикинда, 2019)

Јана Радичевић припада групи младих аутора/ки, која већ неколико година на црногорској књижевној сцени са посебном пажњом његује непослушност у језику који дјелује заморно и једнолично у понављаној матрици владајућих поетика и истина. Непослушност овдје не произилази из бунтовништва без разлога, напротив, разлози су побројани и сликовито представљени у збирци, као на примјер у стиховима: *воде нас само тамо гдје желе да одемо / уче нас само толико колико треба да знамо*. Зато је овдје ријеч о поезији која не „ради" по етаблираном механизму, јер она не негира да се нешто у том језику сломило и разломило, и те како промијенило. Радичевићева на томе гради свој аутентичан пјеснички израз, који је подесан за испитивање и пропитивање феномена XXI вијека. Преко језика, по посве неуобичајеној и загонетној логици, повезује мотиве, Саманте из мексичких серија, плејаду филозофа и филозофских праваца, кадрове из свакодневног живота – попут чишћења и куповине намирница, флешбекова из дјетињства, све до неизоставних уплива друштвених мрежа и интернета. Стихови *не можеш ни да наслутиш шта све могу са своја три језика*, између осталог, указују да је тежиште постављено у самом језику. Радичевићева га ломи и деконструише, тим поступком разара окоштале патријархалне обрасце и доминантне стереотипе. Лирски субјект, иако је овдје прије ријеч о нараторки, у више пјесама проговара из смјеле и радознале женске перцепције, али и дјечије, која провоцира на размишљање.

Као чланица Форума младих писаца, Јана Радичевић већ пет година објављује поезију у зборницима и часописима региона, осваја награде на конкурсима, учествује у перформативном извођењу поезије, и вјерујем да је свако ко прати савремену поезију чуо за њено име и потрудио се да га запамти. Није чудно што се „Партизанска књига", позанта по бескомпромисном залагању за квалитет књижевно-језичког израза, понудила да штампа њену дебитантску збирку поезије, о којој Срђан Срдић (који је и направио избор из поезије) у поговору пише: „Овде се и стигло, и достигло, и престигло. Врло рано, толико рано да се човек препадне кад помисли да је Јана Радичевић тек почела."

Наслов збирке *Ако кажем може постати истина* указује на моћ која је дата ријечима и изговореном, било да је у питању злоупотреба те моћи у корист одређених политика или да је ријеч о посталим истинама, оним довољно понављаним безупитним

вјеровањима. Поред овога, ту је друго тумачење – *маџијско*. Као у бајкама, магија дјелује тек када се употријебе ријечи. У овом кључу разумијевања, вјера је предата језику, који може да донесе нешто ново у свијести, а да би се то десило неопходно је изаћи из познатих оквира, промијенити језик, примијенити нешто другачије, како би се престали репродуковати исти и одвећ зарђали мисаони обрасци. Јана Радичевић демистификује мит о инспирацији, о писању као *дато̄м*, јер цијели живот је богат материјалима за пјесму, а она их разграђује на начин сличан авангардним пјесницима, али са талентом и вјештином да оде корак даље, пронађе нови и својствен израз, који каткад заузме хибридни формат.

У књизи се издвајају наративне пјесме којима почиње и завршава збирка, а које осликавају сцене из дјетињства. Ауторка из дјечије визуре проговара о богатом унутрашњем свијету, о игри и слободи, односу са природом и најближима, па иако без романтичарских примјеса, овај свијет нам се доима знатно непосреднији: *нема алерџије на џолен / нема издувних џасова / нема ознаке BIO јер све је забоџа био / била / било / радио / радила / радило*. У овој серији пјесама главни актери су баба и дјед, који представљају слику свијета који као такав са њима нестаје, тј. мијења се до непрепознатљивости, као и одрастање у којем се нико не чуди и не пита о разлозима због којих су стопала лирског субјекта вјечито црна. Потом долази до још једне смјене генерација, лирски субјект проговара из перспективе одраслог, бавећи се Милиним одрастањем, које се одвија у другој деценији XXI вијека, у дворишту технологија. Радичевићева тематизује употребу интернета у образовању, у личним односима, начин на који артифицијелно непримијетно обузима разне сегменте наших живота. Стихови *џрећоручујем ти филм, кажем, макар једном џа одџледај / без сигурносних ћрејлера*, као и Милино савладавање страха уз помоћ гумених имитација инсеката, и Хсуина предност у разумијевању прочитаног (*google : How To Fake Your Way Through Hegel*) репрезентативна су обиљежја времена у којем живимо, гдје се први сусрети са мјестима, стварима, идејама, одвијају посредством *ћв-а & нећ-а за све*, као што је и назив једне пјесме Радичевићеве.

Радње пјесама смјешта у одређене просторне и временске оквире, да би потом направила рез у тој слици свакодневице, у којој се само наочиглед ништа „велико“ и „важно“ не дешава, такав попут планираног одласка за море, након што је у понедјељак рођен нихилизам. Јер, како описује у пјесми *чиђај далеко смо од ћоја,* треба се повући и онда сагледати ствари*, одвијају се без нашеј / високоцијењеној џрисућва*.

Наслове пјесама Јана Радичевић често користи као одреднице за контекст, са свијешћу да се и ријечима мијења значење њиховим измијештањем. Па тако ријеч *смирај* може да мами, *анаћема* да буде преблага, а једном тзв. писцу ријеч *cucumber* смијешна. Ликови које помиње су углавном чланови породице и људи из најближе околине, и њих настоји означити улогом коју имају у њеном животу, док се уз њих појављују Керол, Хемингвеј, Моника и Џон, од којих су неки јасне референце, док други или алудирају на стварне особе или заиста звуче као неки ликови са ТВ-а који нам се петљају у живот. Поред ТВ-а, у пјесме уводи и форму програмског језика, линкове и фусноте. Јер ово јесте, између осталог, збирка о Z-егоцентар генерацији, како је Радичевићева духовито назива. Лирски субјект је тихи посматрач, попут Дирера

којега описује у једној од пјесама као ћутљивог, озбиљног и скромног, који се осјећа изопштено у капиталистичком друштву, у којем *односи моју бити прости или сложени интереси*. А у интересу је да се култура фетишизира у средини која *није рурална, мада средиште јесте*. Тада се умјесто културе развија културни туризам, умјесто књижевности скибоманија, итд. Ауторка проговара и о кризи образовања, о школама у којима *ученици само заокружују тачан одговор међу понуђенима*, а на чијим приредбама су увијек само нечија дјеца. Ипак, најдоминантнија особина овог лирског субјекта јесте освијешћеност – не да се збунити истинама којима га обасипају. На самом крају, по поновном повратку субјекта у дјетињство, отвара се питање колико се свијет ни/је промијенио, него схватање и доживљај.

Пјесникиња посебну пажњу поклања родним теоријама, храбро отвара питање перцепције женске сексуалности (*можда сам превише настрана / за твоје / поимање жене*), коју пропитује и демистификује у неколико својих пјесама. Затим, проблематизује односе који од жене праве покретну имовину, људски диктафон итд. Радичевићева, како и наводи у стиховима, држи *страну поражених*. Зато не изоставља поражавајуће економске факторе – живот у десет квадрата, који је, како пише, чиста уштеда. Духовитост је противтежа којом балансира како нас овакве реалности не би и духовно поразиле. Ни језик којим вјешто барата не произилази из мејнстрим естетике. Јер овдје је ријеч о рукопису чија је тематика проширена и примијењена у стилу. Она нас проницљиво тјера да мислимо и повезујемо, на нови начин, који руши бинарне позиције, једнодимензионалне конструкције, шта поезија јесте и шта може бити.